

TÜRK SAVUNMA SANAYİSİ VE TÜRK DIŞ POLİTİKASININ KARŞILAŞTIRILMASI

DR. GÜLER KALAY

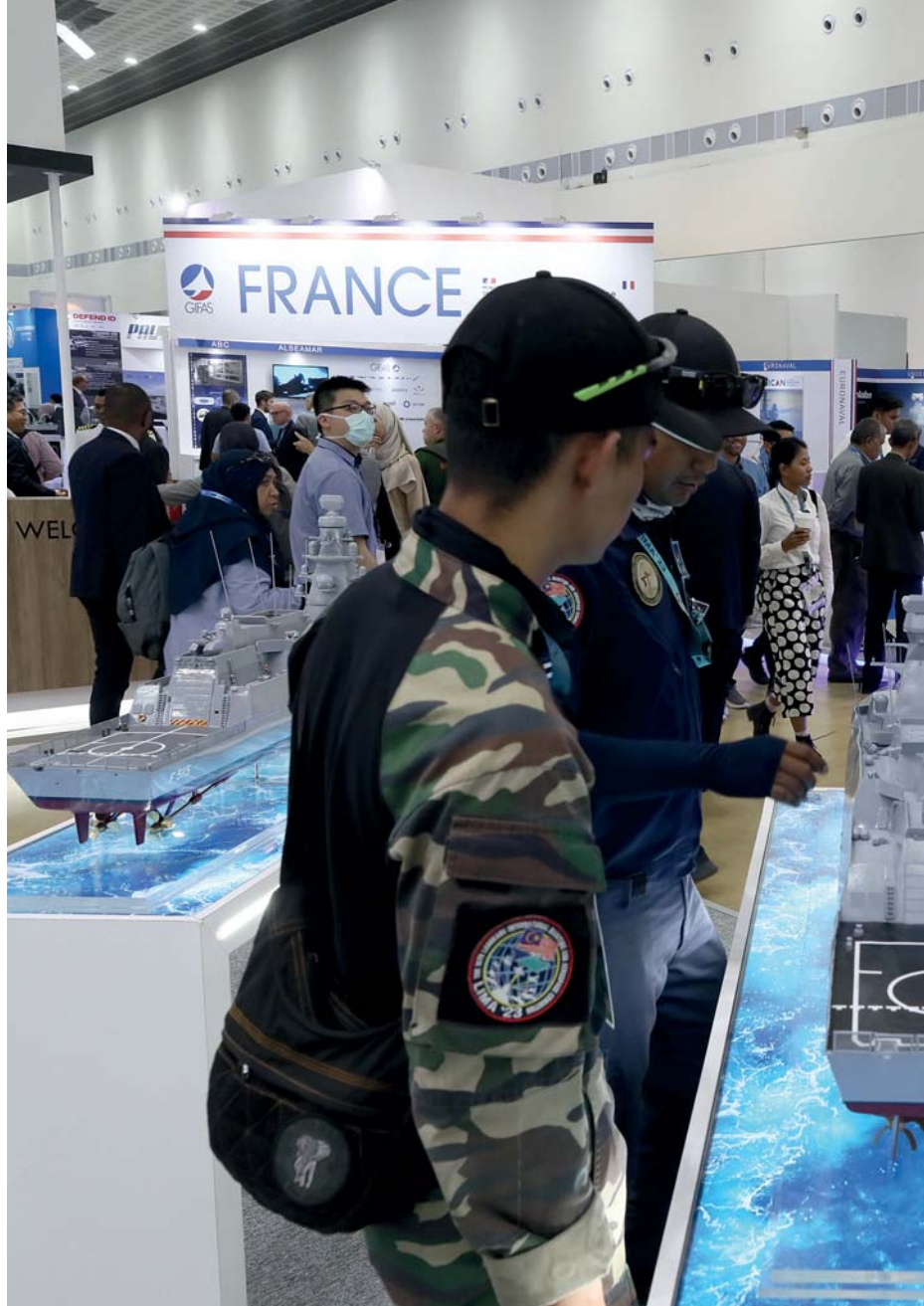
Akademisyen ÜSKÜDAR ÜNİ.

“

Uluslararası arenada güçlü bir konum elde etmek isteyen bir devlet, ekonomi, bilimsel araştırma, siyasi istikrar ve askerî-stratejileriyle birlikte bir bütün olarak ele alınması gereken savunma sanayisini kendi imkânlarıyla kurmak ve geliştirmek zorundadır.

”

Uluslararası ilişkilerde bir ülkenin diğer devletler-arasındaki konumu kuşkusuz savunma sanayisi ve askerî gücüyle doğrudan ilişkilidir. Bir canlı organizmanın biyolojik savunma sistemi (bağışıklık sistemi) ne kadar güçlüyse olumsuz dış faktörlere karşı direnci de aynı oranda güçlenecektir. Devletlerin varlık gösterebilmeleri ve olası tehditlere karşı kendilerini savunabilecek güce sahip olmaları da tıpkı yaşayan bir organizmanın güçlü direnci gibi yaşamsal bir faktördür. Bu bağlamda bir devletin savunma sanayisinin her şeyden önce stratejik bir etmen olarak diğer devletlerle olan ilişkilerinde belirleyici olduğu açıktır. Bir ül-

kenin askeri kapasitesi büyük güç olabilmesinin zorunlu şartı olmuştur. Amerikalı stratejist Zbigniew Brzezinski'nin ifadesiyle askeri kapasitesiyle öne çıkamayan hiçbir ülke, uluslararası güç hiyerarşisinde üst bir konuma yükselmemiştir. Bu nedenle uluslararası

arenada güçlü bir konum elde etmek isteyen bir devlet, ekonomi, bilimsel araştırma, siyasi istikrar ve askeri-stratejileriyle birlikte bir bütün olarak ele alınması gereken savunma sanayisini kendi imkânlarıyla kurmak ve geliştirmek zorundadır.

Türkiye'nin bugün bölgesinde önemli bir uluslararası aktör olarak yakın çevresindeki sıcak gelişmelerden uzak kalması mümkün değildir. Kuzeyinde yaşanan uluslararası çatışma, Ortadoğu'daki iç çatışma (Sudan), Basra Körfezi'ne yönelik olası tehditler, Kafkaslar ve Balkanlar'daki sıcak gelişmeler dikkate alındığında Türkiye'nin ne derece riskli bir süreçten geçtiği görülmektedir. Buna ilişkin olarak Türkiye'nin gerek küresel gerekse bölgesel ölçekte proaktif bir dış politika geliştirmesi gerekmektedir; bu nedenle de olası risklere karşı savunma gücünü artırması ve bölgesel istikrar için çatışma çözümü ve güvenlik arayışlarında iş birliği yapılabilir ülke konumunu korumak için millî savunma sanayini geliştirilmesi karar alıcıların öncelikli konularındandır. Bu kapsamda 25-28 Temmuz 2023 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen Savunma Sanayi Fuarı IDEF 2023, Türkiye'nin bu konuda oldukça başarılı olduğunu göstermiştir. 16. kez düzenlenen fuarda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, fuarın Türkiye için önemli bir kazanım olduğunu belirtmiştir.

Fuar süresince katılımcı şirketler, yabancı heyetler ve Türk tedarik markaları arasında 5 bin iş görüşmesi gerçekleştirildiğini, ayrıca 120 tanıtım iş birliği protokolü ve sözleşme imzalandığını bildirmiştir.

Bir ülkenin savunma sanayisinin gelişmişliği, askerî-strateji gücünün yeterliliğinin dış politikasına yön verici özelliğini göz önüne alarak Türk dış politikasını dönemsel olarak karşılaştırdığımızda savunma sanayisi ve dış politika arasındaki kritik ilişkiyi net olarak ortaya koyabiliriz.

TÜRK SAVUNMA SANAYİSİ VE DIŞ POLİTİKASI ARASINDAKİ PARALELLİK

Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi olarak Türkiye'nin savunma sanayisinin temelleri de aslında imparatorluğun son dönemlerinde atılmıştır ancak cumhuriyetin ilanı ile birlikte ulus-devlet olarak varlık göstermeye başlayan Türkiye'de kuruluş yıllarından itibaren askerî-teknik gelişmeye büyük önem verilmiş; savunma sanayine yönelik önemli kurum / kuruluşlar oluşturulmuştur. 1950'li yıllara kadar devam eden bu süreç, II. Dünya Savaşı sonrasında kadar istikrarlı bir şekilde sürdürülmüştür. II. Dünya Savaşı sonrası Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyeliğine kabul edilen Türkiye'nin savunma sanayisi bundan sonra hızla dışa bağımlı hâle gelmeye başlamıştır. Büyük oranda Amerikan yardımlarıyla yetinilen bu süreçte, millî savunma sanayisi tesisleri hemen hemen tümüyle kapanmış veya kapasiteleri minimum düzeye çekilmiştir. 1950'li

yıllarda başlayan bu dışa bağımlılık 1974 yılına kadar devam etmiştir. 1974 yılı aynı zamanda Türk dış politikasında önemli bir kırılmanın gerçekleştiği yıldır. Hatırlanacağı üzere Kıbrıs Barış Harekâtı Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) tüm engelleme girişimleri ve NATO müttefiklerinin karşı çıkmalarına rağmen gerçekleştirilmiştir.

Türk savunma sanayisini dönemsel olarak ele alacak olursak, birinci dönem 1923-1950 yılları arasındaki dönemdir. Yine bu yıllar arasındaki süreç, Türk dış politikasında da kuruluş ve kalkınma yılları, ulusal sermayenin oluşturulması, ulusal devlet olarak güçlü kurumlarıyla birlikte askerî üretim ve savunma alanlarında da ulusallaşmanın olduğu yıllardır. İkinci dönem diyebileceğimiz 1950-1974 dönemi ise iki süper gücün (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği - ABD) etrafında iki ayrı kutba bölünmüş bir uluslararası sistem vardır ve Türkiye bu sistemde NATO üyesi olarak ABD tarafındadır. Bu

yıllar küçük Amerika olma arzusuyla yanıp tutuşan bir Türkiye ve bu yönde atılan dış politika adımlarıyla tarif edilebilir.

1998 yılından günümüze kadar Türk savunma sanayisinde oldukça önemli bir aşama kaydedilmiştir. Özellikle 2016 yılındaki darbe girişiminin ardından askerî-strateji ve savunma sanayisinin ileri teknolojilerle bütünleştirilmesine ağırlık verilmiştir.

1974 yılı Kıbrıs Barış Harekâtı'yla Türk dış politikasında büyük bir kırılma yaşanmış, paralelinde askerî-strateji ve savunma sanayinde de yeniden bir uluslaşma eğilimi görülmeye başlanmıştır. Bu tarihten itibaren 1985 yılına kadar üçüncü dönem diyebileceğimiz süreçte ulusal sanayide yeniden kalkınma hamleleri başlatılmıştır.

1974 Kıbrıs çıkartmasına bağlı olarak Amerika'nın Türkiye'ye uygulanan silah ambargosu da ulusal savunma sanayisine olan ihtiyacı bu dönemde zaruri kılmıştır. 1985 yılından sonra 1998 yılına kadar millî savunma sanayisinin geliştirilmesi için yasal düzenlemeler ve kurumsallaşmanın oluşturulması için gerekli somut adımlar atılmıştır. Dördüncü dönem diyebileceğimiz bu süreçte Savunma Sanayi Müsteşarlığı kurulmuş, savunma sanayisinde ileri teknolojilere entegrasyon amaçlı yatırımlar teşvik edilmiştir. Bu alanda araştırma geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine yoğunlaşmış, yerli ve yabancı teknoloji şirketleriyle iş birliğine gidilmiştir. 1987 yılında Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin Güçlendirme vakıfları birleştirilerek Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı adını almış ve vakıf; ASELSAN, HAVELSAN ve TUSAŞ gibi önemli savunma sanayisi şirketlerinin kurulmasına öncülük etmiştir.

1998 yılından günümüze kadar Türk savunma sanayisinde oldukça önemli bir aşama kaydedilmiştir. Özellikle 2016 yılındaki darbe girişimin ardından askerî-strateji ve savunma sanayisinin ileri teknolojilerle bütünleştirilmesine ağırlık verilmiştir. Bugün gelinen noktada Türk savunma sanayi artık ihracat yapabilir konuma ulaşmıştır. Dış politikayla askerî güç arasındaki paralelliğe yeniden dönecek olursak özellikle 2016 yılı bu açıdan da dış politikada önemli dönüm noktalarındandır. Türk dış politikası son yıllarda izlediği stratejilerle karşılıklı bağımlı dış politikadan, bölgesinde oyun yönetebilen uluslararası aktör hâline gelmiştir. Öyle

ki çok kutuplu uluslararası sisteme doğru hızla gidilirken bölgeselcilik ve bölgesel aktörler daha fazla ön plana çıkmaya başlamışlardır. Diğer yandan stratejik bölgelerde riskler artarken beraberinde güvenlik kaygıları da doğmaktadır.

Basra Körfezi'ni bu açıdan ele alırsak ABD'nin Ortadoğu bölgesinde etkisinin azalmasıyla burada oluşan güç boşluğu olası riskleri artırmaktadır. Bu aşamada Türkiye'nin, Körfez bölgesinde güvenlik sağlayıcı aktör olarak ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Erdoğan, Birleşik Arap Emirlikleri'nde (BAE) faaliyet gösteren Gulf Times gazetesinde yayımlanan bir makalesinde "*Körfez bölgesindeki tüm kardeş ülkelerin güvenlik ve istikrarını kendimizinkinden ayrı görmüyoruz*" ifadesine yer vermiştir.

“
Türk savunma sanayisiyle Türk dış politikası dönemsel olarak karşılaştırıldığında ikisi arasında doğrudan bir paralellik olduğu görülmektedir. Savunma sanayisinin gelişim gösterdiği ve ulusal üretime ağırlık verdiği dönemlerde Türkiye'nin, dış politikasında daha kararlı ve proaktif bir politika uygulanmıştır.
”

Bu dönemde Türkiye'nin dış politika stratejisindeki değişimin bir diğer tetikleyeni de Suriye krizi olarak değerlendirilmektedir. Batı ittifakının Suriye'nin kuzeyindeki YPG güçlerine destek vermesi ve Rusya'nın Suriye krizine müdahale etmesi, Ankara'yı proaktif bir dış

politikaya zorladığı açıktır. Askerî gücünün oldukça iyi bir düzeyde olması Türkiye'nin yakın çevresindeki çatışmalı bölgeler ve çatışma unsurlarına karşı gerektiğinde askerî müdahalede bulunabileceği anlamına geliyordu ve aslında bu aynı zamanda Türkiye'ye dış politikasında hareket serbestliği sağlamaktaydı ve bundan sonra giderek Basra Körfezi, Afrika Boynuzu, Levant, Güney Kafkasya ve özellikle de Doğu Akdeniz'deki önemli diplomatik başarılar elde etmeye başlamıştır. Türkiye'nin son yıllardaki savunma sanayindeki başarıları bu alandaki ithalatını hemen hemen durdurmuştur. 2011-2015 yılları arasındaki dört yıllık dönemle 2016-2020 yılları arasındaki dönemi karşılaştırdığımızda Amerika'dan ithalat oranında yüzde 81'lik bir azalma görülmektedir. Diğer yandan en fazla dikkat çeken Ukrayna'nın yanı sıra Katar, Suudi Arabistan, BAE Türkiye'nin savunma sanayinde ihracat yaptığı başlıca ülkelerdir.

SONUÇ

Türk savunma sanayisiyle Türk dış politikası dönemsel olarak karşılaştırıldığında ikisi arasında doğrudan bir paralellik olduğu görülmektedir. Savunma sanayisinin gelişim gösterdiği ve ulusal üretime ağırlık verdiği dönemlerde Türkiye'nin, dış politikasında daha kararlı ve proaktif bir politika uygulanmıştır. Savunma sanayisinde dışa bağımlı hâle geldiği, ulusal üretimin ve AR-GE faaliyetlerinin durma noktasına geldiği dönemlerdeyse dış politikada karşılıklı bağımlı hareket edildiği dikkat çekmektedir. ■